

Alta Garrotxa: 30.000 hectàrees de terra de mal tondre, aspriua i dura (Josep Vicente) a l'espera d'una llei que freni l'expoliació i degradació a què es veu sotmesa.

L'entorn a la Garrotxa

MIQUEL MACIAS I ARAU

e la comarca de la Garrotxa, podríem escollir a grans trets tres grans unitats, zona volcànica, Alta Garrotxa i Puigsacalm-Bellmunt, que per les seves peculiars característiques geològiques, climàtiques, biològiques i àdhuc antropològiques presenten alhora que un extraordinari interès, una problemàtica molt particu-

lar pel que fa a llur preservació que obliga a tractar-les cada una per separat. Per aquí començarem. Sens dubte però, conjuntures i tractaments negatius més d'indole general les apleguen (de ben segur també extensibles a moltes altres de la resta dels Països Catalans), i a aquests esculls comuns farem referència un cop tractat específicament cada espai

Alta Garrotxa

En aquest espai s'inclou tot el muntanyam al nord de la riera de

Bianya i del riu Fluvià, inclòs en el conjunt dels pre-pirineus orientals. Malgrat la pertinença administrativa de la part més oriental (Bassegoda) a l'Empordà i la més occidental (Beget) al Ripollès, per l'agregació que es féu d'aquests municipis a Albanyà i a Camprodon respectivament, el tractament sempre inclou aquestes dues parts, integrades indubtablement en la unitat geogràfica i humana que representa l'Alta Garrotxa.

Terra trencada de mala petja, com defineix el diccionari el mot garrotxa, aquesta valuosa part de la nostra comarca ha vist, impassible, com

molts dels seus habitants l'han anat abandonant, deixant rera seu un espectacle trist de desolació i enrrunament; la cinquantena d'ermites romàniques, els camins rals, els ponts, les fonts, els marges o les boniques masies definides per Josep Danés com «arquitectura d'art nacional en la qual hi ha concentrats elements purs de la naturalesa ja que ha sortit de la pròpia terra», han anat sofrint un procés constant de degradació, en molts casos ja irreversible. Paral·lelament s'han anat llançant sobre aquest cos malalt i sense cap assistència tots els voltors de torn, ferint-lo greument en forma de desenes de quilòmetres de pistes forestals, de tales abusives, d'eliminació per paranys i cacera d'espècies animals, d'intents d'urbanització (sortosament aturats a temps llevat del de font Rubí), de destructores prospeccions petroleres (les quals arribaren a malmetre fins i tot part de la reduïdíssima extensió de distribució que té l'espècie *Poligala Vayredae*, valuosa planta endèmica de l'Alta Garrotxa), de substitucions del mantell vegetal propi (caducifolis i alzinars) per resinoses (com a la vall de Bolós), de privatitzacions amb tanques infranquejables de grans extensions (els Amorriadors de Lliurona), a part de recobrir-lo desconsideradament amb deixalles i guixerots, sobretot als indrets més freqüentats com la vall d'Hortmoier o de Sadernes.

Sortosament però, el malalt no és mort: 30.000 hectàrees d'unitat paisatgística i orogràfica de relleus abruptes, atapeïts boscos i rierols d'aigua clara permeten, malgrat tot, qualificar l'Alta Garrotxa, per les seves dimensions i característiques, com un espai d'alt interès ecològic i patrimonial pel nostre país. Així ho demostren les nombroses peticions de figures especials de protecció efectuades des dels més diversos sectors ciutadans: l'any 1977, els Amics de l'Alta Garrotxa, encapçalats pel senador Ramon Sala i Canadell demanaven la declaració de *Parc Natural*. Aquesta sol·licitud fou abonada aleshores fins i tot pel Sr. Alemany, cap gironí d'un organisme tan reticent com era l'*Icona*. Un altre

intent, fallit, fou el de la figura de *Paratge Pintoresc*, basada en la proliferació de monuments romànics (aturat misteriosament a Madrid). El 1980, la Comissió Provincial d'Urbanisme de Girona va procedir a la formació d'ofici d'un *Pla Especial de Protecció*, encomanat a la Mancomunitat de la Garrotxa. Al llibre blanc de la gestió de la Natura als PPCC, a l'edició de l'any 1976 la declarava *zona mereixedora d'especials mesures de protecció*, mentre que a la segona edició d'enguany, després de referir-se a les accions agressives que pateix, torna a reiterar la urgència d'evitar impactes ecològics i enllestir un *pla especial de protecció*. Al 1987, en resposta al projecte de carretera Oix-Beget, l'Agrupació Naturalista de la Garrotxa recollia l'adhesió de partits polítics, sindicats i entitats de la comarca a la demanda d'elaboració d'un *projecte global d'ordenació territorial*. Al 1989, a petició del grup socialista del Parlament de Catalunya, s'aprovà per unanimitat una proposició no de llei que preveu la confecció d'un *pla específic* per a l'Alta Garrotxa, el Consell Comarcal demanava a la Generalitat que el Pla d'Espais d'Interès Natural, en lloc d'incloure únicament sis unitats aïllades de l'Alta Garrotxa com

estava previst, la inclogués tota en el seu conjunt, i finalment l'Agrupació Naturalista de la Garrotxa reiniciava la campanya, que vol ésser la definitiva, per a la declaració de *parc natural*.

Malgrat tot això, a hores d'ara ni una d'aquestes iniciatives no ha reïxit en cap estadi superior al paper escrit, i si bé el conjunt d'actuacions denoten la voluntat col·lectiva de preservar l'indret, la manca d'una actitud unitària i decidida ha impedit materialitzar aquests intents. Potser ara seria el moment per assentar totes les parts implicades al voltant d'una taula i d'una vegada per totes emprendre les accions per cercar definitivament el grau exacte de preservació que per les seves excepcionals condicions l'Alta Garrotxa requereix. Mentre, la manca d'un projecte de gestió global que reguli l'afluència de visitants fent-los compatibles amb la salvaguarda de l'entorn natural i del tradicional aprofitament de la zona, fa que es vegin amb gran preocupació actuacions que en poden alterar profundament el valor, com la d'obrir una carretera d'Oix a Beget, una de Beguda a la Mare de Déu del Mont l'asfaltat de la pista de la vall del Bac. Especialment preocupant i que fa preveure una tardor calenta, és l'inici de

A l'Alta Garrotxa qualsevol indret és bo per a llençar les deixalles.

Mentre molts milions es destinen en projectes de perilloses conseqüències (carretera Oix-Beget) els pocs habitants que resten a l'Alta Garrotxa es veuen forçats a transitar per camins així.

les obres de la d'Oix a Beget, fent cas omís del manifest al qual anteriorment hem fet referència, on centres excursionistes, partits polítics (llevat de CiU i AP), habitants de les cases afectades, sindicats i diferents entitats comarcals condicionaven l'inici de les obres a l'aplicació efectiva d'un pla d'ordenació global.

Zona volcànica de la Garrotxa

El cas de la zona volcànica de la Garrotxa ens mostra com, si bé la declaració de parc natural en principi obre perspectives positives, no és de bon tros garantia absoluta de preservació d'un indret. En el cas concret que ens ocupa, tot i estar parlant de la representació més gran del fenomen volcànic a la Península Ibèrica (una trentena de cons volcànics i més de vint colades de laves), no s'han pogut aturar o solventar dos dels problemes més greus que els amenacen: per una banda la disminució continuada i progressiva de l'espai natural del parc i per altra, l'explotació encoberta de gredes del volcà Croscat, un dels més importants de la zona. El primer punt ve motivat en coincidir

l'espai del parc natural amb la zona més expansiva i dinàmica de la comarca, centrada en l'eix Les Preses-Olot-Sant Joan-Castellfollit, que provoca la paradoxa del fet que mentre el perímetre extern del parc està perfectament delimitat i no pateix alteracions, interiorment, l'expansió dels nuclis urbans se li van menjant progressivament el terreny. Curiosament aquest creixement no ve motivat per cap increment de població, sinó que les construccions responen en bona part als desplaçaments dels nuclis antics massa degradats i a moviments inversors, especulatius i potser de blanqueig de capitals. La gravetat de l'assumpte ha empès la direcció del parc natural a fer a la CEE una proposta perquè aquesta situació sigui motiu d'estudi per part del Campus Internacional del Medi Ambient que anualment organitza aquesta institució.

Quan l'any 1982, el Parlament de Catalunya aprovà la Llei de Protecció de la zona volcànica de la Garrotxa, especificava ben clarament en primer lloc que el volcà Croscat era declarat reserva integral i que les explotacions de greda que realitza l'empresa Minas de Olot SA (el nom de l'empresa surt fins i tot al text de la llei) havien de ces-

sar definitivament en el termini màxim de vuit mesos a partir de la promulgació de la llei. Després de 7 anys, al Croscat li manquen unes 700.000 tones de greda i encara l'empresa espera manllevar-ne 2.000.000 tones més en els propers 20 anys.

Si el problema és greu pel que representa d'espoli al volcà més recent i de morfologia més fresca de tota la península ibèrica, més ho és pel descrèdit que dona a un Parlament democràtic, i per extensió a tot un sistema, que és incapaç de fer complir les lleis que aprova, i en aquest cas per unanimitat.

La consagració de l'incompliment de la Llei de Protecció, esdevé l'any 1985, després de dos anys de saltar-se-la «per la cara», quan el conseller d'Indústria i Energia Sr. Joan Hortalà, de forma incomprensible i il·lícita pacta amb l'empresa la cancel·lació de la concessió d'extracció a canvi d'otorgar-li llicència restauradora que inclou l'ús de les 2.700.000 tones «excedentàries» del suposat arranjament del Croscat, és a dir tapadora legal per explotar encobertament durant 25 anys. Tot i això, l'empresa, conscient de la seva força davant aquests governants, es permeté el luxe de saltar-se to el restant programa de restauració efectiu inclòs en el pacte, com es feu palès en la resposta del conseller de Política Territorial i Obres Públiques, el diputat per Iniciativa per Catalunya Sr. Joan Saura, manifestant que el compliment del programa de restauració, després de 2 anys d'haver finalitzat el termini d'execució, era escàs, per la qual cosa havien estat oberts un total de deu expedients sancionadors. Després d'una campanya popular per a la paralització de les extraccions en base a l'incompliment del pacte, inclosa una visita de parlamentaris de tots els grups polítics, la Direcció General de Medi Ambient demanà la clausura de les extraccions. El 9 de febrer del 1989, els Grups Parlamentaris Socialista, d'Iniciativa per Catalunya, d'Esquerra, Popular i Mixt presentaven una proposició no de llei que deia textualment: «El Parlament de Catalunya insta el Consell Executiu a paralitzar de forma immediata i definitiva les extraccions de gredes volcàniques en l'espai natural protegit de la Garrotxa i que executi la fiança que correspongui per realitzar les obres de restauració que es necessiten». Mentre, el 23 del mateix mes, el conseller Molins contestava una pregunta del Sr. Saura amb els següents termes: «... s'han anat fent els seguiments dels

Amb un acte festiu-informatiu a Sales de Llierca, l'Agrupació Naturalista de la Garrotxa encetava una campanya per aconseguir fer de l'Alta Garrotxa un Parc Natural.

incompliments dels diferents plans de restauració, fins arribar al punt en el qual s'ha cregut que aquest camí no portava enlloc, i és per això que, des de la Direcció General del Medi Ambient s'ha demanat aquesta paràlizació de les feines, paràlizació de les feines que estan seguint els tràmits legals necessaris per tal que siguin jurídicament factibles i, per tant, la immediatesa depèn, estrictament, del compliment dels passos que s'han de donar jurídicament. Però la decisió de la paràlizació de les feines està ja presa, senyor diputat». Amb tot això, el grup parlamentari de CiU, el 3 de març de 1989, presenta una esmena a la proposició de l'oposició parlamentària donant cartes de la qual a hores d'ara tot segueix igual però cada dia amb 300.000 kg menys de Crosat per obra i gràcia de la voluntat del Sr. Macià Alavedra, conseller d'Indústria, responsable de la definitiva signatura de cessament.

Puigsacalm-Bellmunt

L'altra part muntanyosa de la comarca, pertanyent a la serralada transversal catalana, presenta una problemàtica diferent a la de l'Alta

Garrotxa en trobar-se entre dues comarques, Garrotxa i Osona, amb els dos centres comercials i industrials de Vic i Olot a poca distància i una munió de petits (i no tan petits) poblets a peu de serra i per tant amb molta més facilitat de comunicació. Alhora que el clima més humit i el relleu menys escabros de llocs suaus d'herba grassa, ha permès mantenir explotacions ramaderes de bon rendiment, les quals representen el millor guardià que pot tenir un indret d'aquestes característiques, preservant-lo de moltes formes de degradació, a part de donar lloc a un paisatge harmoniosament humanitzat on només manca la vida de les moltes masies abandonades per la impossibilitat de sobreviure

amb les petites explotacions familiars, tan nombroses poc temps enrera. En ésser un lloc de més fàcil accés, per altra banda, provoca un increment de pràctiques esportives lesives pel medi, com el motociclisme, els 4x4 o la cacera, que a part de la contaminació acústica i ambiental, en prou llocs de la serralada deixen mostra, els dos primers, dels profunds solcs erosius de llurs rodes. Malgrat estar inclosos en el PEIN, la manca de guàrdia efectiva fa témer per l'acompliment del que marca la legislació pel que fa referència al motociclisme de muntanya en espais protegits.

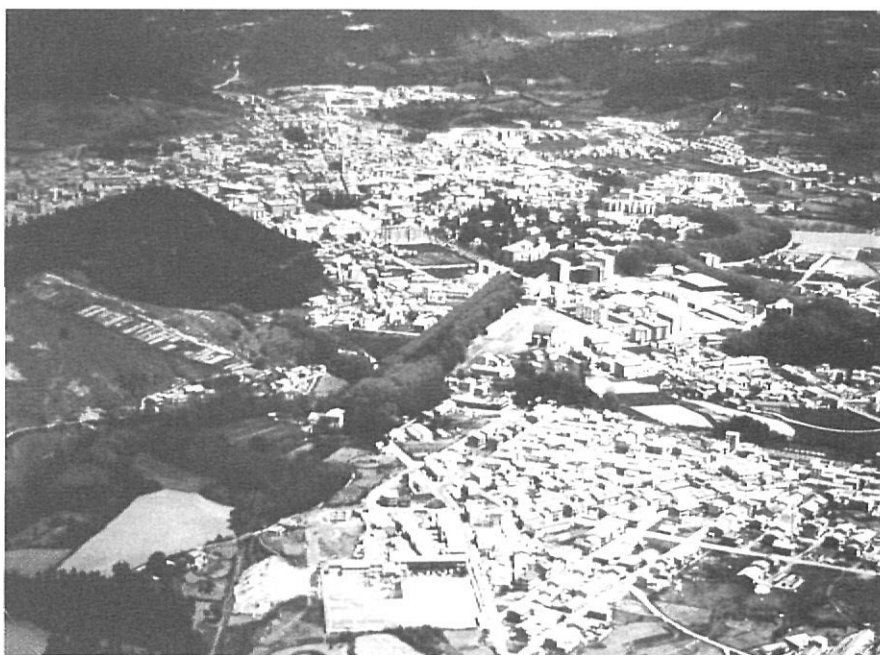
Els problemes comuns

Malgrat les particularitats específiques de cada una d'aquestes tres parts del nostre territori, ja hem dit que alguns problemes comuns ens els unifiquen. Un d'ells és l'especulació urbanística lligada a l'esgotament de la primera línia marítima, i fonamentada en la potenciació de la zona com a lloc d'interès turístic de temporada com-

Les extraccions de gredes ja ha arribat al cim del volcà crosat on s'inicia el magnífic cràter estrambolià. Encara no n'hi ha prou?

El creixement urbà amenaça fins i tot la reduïda extensió dels cons volcànics, menjant-se passet a passet l'extensió del Parc Natural.

pleta per la relativa proximitat tant de les pistes d'esquí com dels atractius marítims de la Costa Brava. Ja s'ha produït l'alça desmesurada dels preus del sòl i dels arrendaments, factors demostratius de l'interès que comença a despertar la nostra comarca en aquest sentit, concretant-se ja en alguns permisos i projectes d'urbanització en indrets d'alt valor paisatgístic. Aquesta alça de preus d'entrada fa inviable la recuperació efectiva de la vida de les zones rurals, deixant-la només accessible a les classes acomodades, sobretot foresteres (barcelonines i centreeuropees), amb el consegüent comportament absentista i amb la desfiguració del paisatge amb reconstruccions de naturalesa artificial i fantasiosa, totalment desarelada de l'entorn que els envolta.

Aquest perill imminent d'alteració dels valors ecològics i de transformació social (tendència a l'elitització del territori) amb la substitució dels pagesos i possibles neorurals, comporta inevitablement una desfiguració dels habitatges i un abandó de llurs entorns, la qual cosa disminueix notablement llurs valors, com ha succeït en

tants llocs propers a Barcelona o d'alt interès turístic (costa i alta muntanya) i els fa molt més vulnerable a tot tipus de degradació.

Una causa i alhora efecte de tot aquest moviment són els innombrables projectes d'obertures de carreteres i d'arranjament d'altres que s'han fet, s'estan fent i es preveuen fer en pocs anys: arranjament Olot-Banyoles, Olot-Santa Pau, Olot-Anglès, Olot-Vic, vial sud d'Olot, vial nord d'Olot, obertura de la carretera a Sant Pau de Segúries amb túnel inclòs, obertura de la variant de ponent Olot-Les Preses per connectar l'eix pirinenc amb el transversal que destruirà part de les millors terres agrícoles existents, d'origen lacustre, de la vall de Bas, túnel del coll de Barcons, obertures de les

carreteres Oix-Beget, Beuda-Mare de Déu del Mont, Maià de Montcal-Tortellà, Sant Jaume-Santa Pau per la Miana i Vidrà-Olot, variant de Castellfollit i de les Preses, eixamplament i asfaltat de la pista de la vall del Bac, arranjament Santa Pau-Banyoles...

Evidentment totes aquestes comunicacions, en el seu conjunt, el que donen pas és a l'entrada de l'especulació en apropar els terrenys a les immobiliàries, i s'esperen més les faixes inevitables de construccions paral·leles que en qualsevol vial de comunicació es produeixen, des de serveis pels automobilistes (gasolineres, bars, restaurants) fins a les construccions que apareixen atretes per la ràpida i eficient comunicació (indústries, habitatges, etc.).

A part de l'efecte posterior produït per l'obertura de tots aquests vials de penetració, el que segur que comportaran, és la major desforestació i pèrdua de sòls de la nostra comarca. L'habilitat dels enginyers i constructors de carreteres, emparats per una deficient legislació vinculant, es manifesta amb pèrdues de sòls, tant per esllavissaments dels grans tallusos que efectuen sense cap actuació de revegetalització que els assenti (les eslla-

Vista d'un dels desmunts de més de 100 m d'allargada que destruïren 18 hectàrees de valuós bosc autòcton (fagedes, rouredes i alzinars) en l'obertura per Medi Natural d'una pista forestal a Murrià (Les Preses).

Clar exponent d'una estesa manera d'explotació forestal la constitueix aquest esclarissat bosc (?) d'alzines reduït a la mínima expressió.

vissades a més han provocat nombroses morts) com pels desmunts igualment descuidats que convenientment erosionats omplen els llits fluvials causant llur obstrucció i consegüents aiguats (també han provocat nombroses morts). L'altra gran manifestació d'aquest mal fer és la destrucció de centenars i milers d'arbres, tant per l'espai físic per on transcorre el nou vial com pels moviments de terres que provoca, en zones tan agrestes i d'irregular relleu com és la nostra comarca, sense per descomptat efectuar-ne la més mínima reposició, la qual cosa obliga a qualificar les diferents Generalitats (Catalana i Valenciana), el Consell Insular i el MOPU com els principals desforestadors del nostre país després del foc. Un petit botó de mostra d'això són els 150.000 arbres (roures i alzines) morts en un escàs quilòmetre i mig d'arranjament de la carretera de Bianya o el més esgarriat de l'obertura de la pista de Murrià (digne d'entrar en el Guinness), en la qual per accedir a talar 5 hectàrees de pins propietat del comú de Les Preses, amb un resultat de poc més de 3 milions de beneficis nets, Medi Natural de la Generalitat se'n gastà més de 20 per obrir una pista de desforestació que va arrasar (dins la su-

perfície del Parc Natural de la zona volcànica) 9 hectàrees de roureda, 6 de fageda i 3 d'alzinars.

Els greus efectes d'aquesta actuació promoguda per institucions públiques: Ajuntament de Les Preses i Secció de Medi Natural de la Generalitat de Catalunya, ens porten a un altre dels problemes de la comarca com és el tractament forestal; si bé a vol d'ocell, el recobriment forestal de la comarca sortosament es manté i àdhuc avança en detriment de conreus i pastures, un cop dins el bosc podem adonar-nos que la major part dels nostres alzinars s'han convertit en unes migrades bosquines de rebrot, les rouredes i fagedes disten molt

d'arribar a cap estat madur, les resinoses avancen arreu amb l'impuls de la mà de l'home, les pistes forestals proliferen irracionalment provocant grans pèrdues irrecuperables de sòls (ex: a la vall d'Hortmoier de 3 km d'allargada en trobem 22 de pistes de desemboscar, sobrepassant de llarg les directrius europees en aquest sentit) i en general, l'explotació fustanera se'ns mostra com quelcom caòtic i totalment desplanificat. Els plans de gestió forestals, pels quals l'explotació del bosc al seu màxim rendiment es fa possible amb el manteniment de la seva estructura silvícola, sonen a música celestial malgrat els esforços del parc natural per difondre aquest tipus d'aprofitament rendible i ecològic del bosc. La negativa actuació de qui hauria de donar exemple de gestió forestal (Medi natural de la Generalitat), sens dubte contribueix molt a mantenir aquest lamentable estat de les coses.

Tal·luscos i desmunts totalment inestables junt a gran desforestació (ni tan sols mínimament recuperada) acompanyen l'arranjament i obertura de les nostres carreteres.

Solc de gairebé 2 m de fondària, provocat per l'erosió que segueix a les obertures irracionals de pistes de desemboscar amb l'agravat de la pèrdua de la capacitat de retenció de l'aigua dels boscos sobreexplotats.

Clar exemple del que han esdevingut molts rierols i rius de la nostra comarca: una gran clavoguera.

El problema de les aigües

Un darrer problema que esmentarem i que afecta tota la comarca en el seu conjunt, si bé en les planes més humanitzades i industrialitzades és on es dona lògicament amb més gravetat, és el problema de les aigües. Al mal funcionament de la depuradora d'Olot (apte per a residus urbans però no pels industrials) s'afegeixen abocaments directes a les aigües de recs i rierols que n'han deixat una bona part biològicament morts i altres profundament alterats. Només des de principi d'any, cal comptar dues grans mortaldats (a milers) de peixos: una per abocament incontrolat, a la riera de Brugués (Maià de Montcal) i una altra aigües avall de la depuradora d'Olot, a causa del seu periòdic mal funcionament. Deficiències que no cal atribuir a possibles reparacions o a efectes imprevistos, perquè el mal funcionament ja és endèmic en aquesta planta de depuració que mai ha evitat la contaminació que pateix el riu. Només recordar que ja a l'agost del

1977, a una revista comarcal sortia amb titulars: *un altre desastre ecològic. Milers de peixos morts*, i es recordava que 4 mesos abans ja se n'havia denunciat una altra, i que l'Ajuntament d'Olot havia indicat que no es repetiria. L'Ajuntament de Bianya, per la seva part, presentà la corresponent denúncia a la Comissaria d'Aigües, que com totes les altres que s'han fet de res no han servit.

Arrel de la darrera mortaldat d'aquest any, la Junta de Protecció de la Zona Volcànica ha denunciat per segon cop en 5 mesos el mal funcionament de la depuradora, amb les proves d'una anàlisi que indica contaminació especialment intensa en 3,5 km del riu Fluvià, 2 km de la riera de Ridaura i 3 km a la de Bianya, desaconsellant la utilització d'aquesta aigua inclús per regar. A aquest tram cal afegir-hi tota la capçalera del Fluvià, on l'aigua àdhuc ha canviat d'estat per esdevenir un sòlid negrós i putrefacte, gràcies als abocaments directes de les indústries de la vall de Bas i de Les Preses, la mort biològica del Turo-

nell causada per 5 indústries del Pla de Begudà i motiu de continuades queixes per part dels veïns de Castellfolit de la Roca, la diversitat cromàtica de la riera de Tortellà pels abocaments de tints diversos i els abocaments incontrolats aïllats com el de la riera de Brugués. Panorama descoratjador que obligà l'Entesa del Progrés a manifestar davant el Consell Comarcal la gran preocupació pel fet que «la descontaminació de les aigües ha esdevingut un prec continu, i que no hi ha manera de posar-hi els mitjans adequats per solucionar-lo». No cal oblidar que en el recent congrés de limnòlegs a la veïna Banyoles, els experts científics sentenciaren que «ara tenim la base científica per aplicar solucions als greus problemes de contaminació que hi ha...» tot l'altre és manca de voluntat.

Miquel Macias és membre de l'Agrupació Naturalista de la Garrotxa.